

Passejant per la memòria obrera valenciana **Ressenya del llibre: Beneyto, Pere, Durbán, Josep, i Gómez Roda, Alberto (eds.): *Rutas de la memoria obrera*, València, Fundació d'Estudis i Iniciatives Sociolaborals, 2023, 257 pàgs.**

LLUÍS TORRÓ GIL

Universitat d'Alacant, Espanya

lltorro@ua.es

ORCID ID: 0000-0001-9736-3921

La FEIS, fundació vinculada a Comissions Obreres del País Valencià, enceta amb aquest llibre una proposta divulgativa sobre la lluita sindical en el tardofranquisme. Es tracta del primer d'una sèrie de llibres amb els quals es tracta de rescatar i, sobretot, fer accessible a les treballadores i treballadors, però també al públic en general, la memòria sobre el naixement del moviment obrer modern. La iniciativa és ben novel·losa perquè, sense defugir el rigor històric (al contrari, recolzant-se en ell), es pretén oferir una mena de *turisme cultural alternatiu*, en el qual la visita o el passeig urbà no se centra en monuments sinó, fonamentalment, en espais i llocs de memòria. D'aquesta manera, el llibre adopta la forma (fins i tot en el mateix format d'edició) d'una guia de viatge, tot convidant a la ciutadania a passejar pels espais de treball i de lluita. Ací, doncs, els textos, profusament acompanyats d'imatges i mapes, ens apropen a la realitat de les lluites que van acompanyar el naixement de les Comissions Obreres i que van acabar sent decisives en l'adveniment de la democràcia al conjunt de l'Estat espanyol.

Els treballs que conformen aquesta peculiar guia han sigut elaborats per especialistes reconeguts en el moviment obrer a diversos llocs del País Valencià, concretament, i seguint l'ordre del llibre, La Vall d'Uixó (Fernando Peña), el Port de Sagunt (Sonia Garcés i Bu-ventura Navarro), Bunyol (Vicenta Verdugo i Alberto Gómez Roda), València (amb dos capítols, un específicament dedicat a la Malvarosa, signat per Josep Durbán, i un altre per al Primer de Maig de 1967, signat per Alberto Gómez Roda), Alcoi (Pedro Juan Parra) i les comarques del Vinalopó (Francisco Moreno, Miguel Ors, Carlos Salinas i José Ramón Valero). Fotografies, documents, biografies i testimonis es conjuminen amb la reconstrucció de processos de treball, històries empresarials i, fonamentalment, relats individuals i col·lectius de sacrifici de treballadores i treballadors, lluitant per la millora de les seues condicions de vida i de treball, alhora que reclamant les llibertats democràtiques per al conjunt de la ciutadania.

La història del moviment obrer se'ns presenta així, no com a remembrança, ni com a enyor. El coneixement històric s'entén, des d'aquesta perspectiva, com la millor eina per a entendre el present. Tota la realitat social és històrica, el present és una convenció ja que les coses són *potència* o *acte*. La praxi de la història és, doncs, parafrasejant Josep Fontana, l'estudi del passat amb l'objectiu d'entendre el present per a poder transformar el futur. La

memòria democràtica, és un exercici imprescindible en aquesta tasca. La seua principal virtut, que comparteix amplament el llibre que ressenyem (en les seues intencions i en la seua concreció final), és que **no és un exercici merament acadèmic**.

La, diguem-ne, *popularització* de les experiències del passat poden servir per defugir tendències que s'assemblen perillosament a episodis, fets i estructures socials, polítiques i econòmiques que comportaven el patiment de la majoria de la població. Per al·ludir sols a un exemple d'actualitat (que, a més connecta amb el període del que s'ocupa el llibre), és impossible veure el fenomen migratori de hui i no comparar-lo amb les experiències dels milions de persones que als anys 50 i 60 van haver de marxar des dels seus pobles cap a ciutats situats a altres regions o altres països. Com és impossible veure la reacció d'una part de la població (atiada per abanderats de l'odi) i no recordar el que ha passat amb poblacions marginades o foragitades per la seua ètnia, la seua cultura o altres característiques distintives. Cal recordar que això, abans i ara, és funcional als qui viuen del treball dels demés, degradant-lo i abaratint-lo, i generant les condicions socials i polítiques adequades als seus interessos i no als de la majoria.

Hui dia assistim a un desplegament mediàtic de grans proporcions i creixent que ens proposa veure la història com una mena de successió d'accidents evitables i que, a més, pretén distribuir la càrrega de la culpabilitat per a tots iguals. Parle, evidentment, de la República, la Guerra Civil i el franquisme, però també de la que molts han cregut modèlica *Transició democràtica*, que ja fa temps que sabem que no ho va ser tant de modèlica. Aquest *revisionisme* té exemples destacats en autors particularment extremistes i manipuladors dels fets, però també té altres representants més moderats i, potser per això, més perillosos. No hauríem d'oblidar mai que aquesta manera de practicar la història *no és un exercici neutral, serveix per a justificar el present i, particularment, algunes pràctiques polítiques*.

Davant la desmemòria, doncs, cal estudiar, conèixer i divulgar aquelles circumstàncies, estructures socials, fets i actituds que expliquen el present. D'una banda, perquè ens ajuda a conèixer-nos millor. Però, sobretot, perquè ens ajuda a entendre que, tot i que les persones actuem en marcs que ens són donats i que no depenen de la nostra voluntat, alhora, les nostres decisions individuals i, sobretot, col·lectives conformen el futur, el nostre particular i el de la societat i les generacions que venen darrere.

Els textos, des de la mateixa presentació del llibre de Pere Beneyto, tot i la seua diversitat (espacial, temàtica, cronològica i, fins i tot, metodològica), ens poden fer obrir els ulls a la realitat present. Vull recordar, en aquest sentit, com han viscut els treballadors i les treballadores els canvis tecnològics (sempre mediats per l'interès del capital en controlar els processos de treball), precisament en un present ple de meravelles tecnològiques i amb una IA que amenaça amb deixar-nos sense treball. El conflicte treball-capital es troba, a més, condicionat per l'hegemonia cultural imposada des de les classes dominants. Així, els treballadors es veuen permanentment interpel·lats a tindre allò que els valencians anomenem *trellat*. Quan els 'experts' ens diuen, per exemple, que hem de tindre present la competitivitat de les empreses per a mantenir els llocs de treball, cal recordar que eixos arguments s'empraven, *tal qual*, fa 125 o 150 anys per defensar el treball infantil o rebutjar la disminució de la jornada de treball a 8 hores diàries. I això mentre els que vivien a costa d'aquest treball ho feien en mig d'una opulència obscena. Si, aleshores, la classe treballadora i les seues organitzacions s'hagueren aplanat davant d'aquells raonaments,

les xiquetes i els xiquets de 8, 10 o 12 anys, encara estarien fent jornades interminables per uns sous de misèria

Per concloure, el conjunt de treballs del llibre il·lustren tres aspectes que crec que són especialment importants, i als que em referiré anant d'allò més general a allò més concret.

D'una banda, els anys 60 i 70 van conèixer un nivell creixent de conflictivitat sindical arreu del món. Van ser els anys de la generalització del fordisme i altres sistemes d'organització del treball semblants, que comportaven la producció en massa i, paral·lelament, el consum en massa. Tot i l'accés a unes condicions materials de vida que les classes populars mai no havien assolit (almenys als països capitalistes més desenvolupats), eixe model patia contradiccions que van provocar una rebel·lió (activa i passiva) general contra ell. N'assenyalaré dues que poden comprovar-se al llibre: l'expansió urbana fruit de la massiva migració rural i la generalització d'un nou model residencial que provocava l'aparició de barris marginals; i el refús generalitzat front a la nova manera de consum productiu de la força de treball, particularment alienant per degradant i monòton.

D'una altra, al cas de l'Estat espanyol, amb un creixement urbà i industrial relativament tardà respecte al conjunt d'Europa i una economia emmanillada per l'opció autàrquica de l'Estat feixista sorgit de la Guerra Civil, aquests problemes eren particularment greus. El Pla d'Estabilització va accelerar la industrialització i les transformacions agràries, de manera que el propi règim va trencar els dics que havia alçat durant l'autarquia i el creixement urbà va ser especialment anàrquic. A més, tot i el creixement industrial, l'estructura empresarial heretada, la dependència tecnològica i l'opció pel turisme de masses, va donar lloc a una economia amb una molt baixa productivitat del treball que basava la seua competitivitat exportadora i l'atracció del turisme en uns salaris comparativament també molt baixos. Les fortes tensions dels seixanta, van esclatar als 70 després de la crisi del petroli, amb un pressió salarial que va fer saltar pels aires aquest model. La dictadura no sols suposava un gravíssim atemptat contra els drets polítics de la població. D'una banda, l'estat policial i repressor era la garantia del manteniment dels salaris baixos. No és casualitat que l'auge del sindicalisme i el combat per la democràcia anaren de la mà, convertint-se aquell en el principal impulsor al carrer d'aquesta. D'una altra, l'absència (o, almenys, absoluta insuficiència) de l'estat del benestar que el moviment obrer havia aconseguit a l'Europa capitalista democràtica i que atenuava els efectes del sistema, suposava un agreujament brutal de les conseqüències negatives del mateix.

Per últim, el País Valencià, amb una estructura empresarial encara més atomitzada i una societat amb un pes important de l'agricultura fins els anys 50, també va patir aquests problemes. El llibre ens mostra l'extrema diversitat de les estructures socials, urbanes i empresarials i l'impacte diferencial sobre la classe treballadora. La lluita sindical reflecteix aquestes diferències: des de la presència d'un sola empresa gegant, com és el cas del Port de Sagunt o la Vall d'Uixó, passant per estructures més diversificades, però amb un pes important d'empreses mitjanes-grans, com mostren els casos (tant diferents entre ells per raons òbvies) de la Malvarosa o Bunyol, fins el predomini de la petita empresa articulada en districte com els casos d'Alcoi o les valls del Vinalopó.

Vivim a un país, doncs, que pateix encara molts problemes. Dels anys 70 fins ací han canviat moltes coses. Una part important dels problemes actuals són nous, però altres tenen els peus estacats encara en el fang d'un passat que no és tan llunyà. Des de l'aprovació de

l'Estatut dels Treballadors l'any 1980, una vintena de reformes laborals han anat restringint el poder de negociació dels treballadors, amb una sola, la darrera, que s'ha apartat de la tendència. Malgrat això, moltes de les millores que hui gaudim com, sense anar més lluny, el que es puga publicar sense problemes un llibre com aquest, són fruit del sacrifici de moltes persones que van decidir organitzar-se i lluitar contra la injustícia en unes condicions molt adverses (qui tinga dubtes li recomane que llija el testimoni esfereïdor de Manuel Sanmartín a les pàgines 129 i 130 del llibre).

Acabe. La inflació, com als anys 70, sembla que està fent revifar el moviment obrer a Europa com feia anys que no es veia. Serà el signe d'una nova era? Potser sí, potser no, el que és cert és que aquesta memòria que hui ens ha portat ací ens ha d'ensenyar que els canvis, els de veritat, només arriben perquè la gent lluita per aconseguir-los.